

i mangelår brød af *knop* og rå revne kartofler (13). De unge grønne blade bliver spist i dyrtid (1700-t; 14), bladene kommer undertiden i grønkålsretter (Manø o. 1900; 15).

LITTERATUR: (1) 443 20; (2) 66 96; (3) 939 1923, 518f; (4) 800 116,153f jf. 228e 1,547; (5) 794 3.rk., 1,93; (6) 973 2,1820,114; (7) 228e 2,117; (8) 661 4, 45f; (9) 571 1790,12f; (10) 955 1906,104; (11) 528 1833,278; (12) 488g 3,215; (13) 328g 51; (14) 696 1761,357; (15) 634 12060.

Radise og Ræddike, *Raphanus sativus* var. *esculentus* subvar. *radicula* *Raphanus sativus* var. *esculentus* subvar. *niger*

Radise begyndelsen af 1400-t. ff af latin *radix* = rod, ligner den større grovere, oftest toårige *ræddike* o. 1450ff, her via tysk *rettich* (1). I stednavnet *Radisebjerg* 1682 Ringe sogn Fyn (2). *Radiser* er slang for radioanlægget på Københavns brandvæsens vogne; frihedskæmpere »under jorden« 1943-45 blev kaldt *radiser* (3).

Radisen nævnes 1581-82 og 1613 i frøindkøb til den kgl. urtehave ved Skanderborg slot (4), den bliver 1609 sået i Antvorskov have (5). 1648 er roden af radise og ræddike »såre velkendte . . . derfor vil vi ikke opholde denne bogs flittige læsere længere dermed«; radiser »bliver sået i stor mængde i haverne, blandt andre madurter, nogle bruger ræddike som krydderi, før eller efter måltidet, og tager ikke hensyn til hvad gavn eller skade de kan have deraf«; man bør først dyppe dem i salt (6). O. 1800 er radiser kendt i flere sorter (7), men o. 1820 dyrkes i falsterske bønderhaver endnu ikke radiser (8) og på NFyn kommer de først efter 1860'erne i dyrkning og brug (9).

Ræddiker skal sås Helliglegems aften 3/6 eller St. Margrethes aften 13/6 (1632; 10); sået mellem kålplanter bliver ræddikerne ikke ædt af jordlopper (11).

LITTERATUR: (1) 689 2,415f; (2) 369 137; (3) 85 134, 85b 34; (4) 1014 24,1931,148; (5) 296 17,1901, 266; (6) 697 329f jf. 81 1647,87f; (7) 398 1806,632; (8) 865 49; (9) 760 280; (10) 1004 44; (11) 485 1816, 49.

Kiddikefrø blev tidligere anvendt som foder til stuejule. Tegning af Hans Tegner til H. C. Andersens eventyr »Lykkens Galocher«.

LÆGEMIDLER

Syge øjne bades med saften af radise og ved-bend; saft af ræddike eller denne blandet med urin og vin drikkes mod gulsot, saften af ræddike og rude dryppes i øre for smerte og døvhed, roden spises med purløg mod brystværk; indgår i middel mod håraffald (begyndelsen af 1400-t; 1). Spises ræddiker om morgenen, får man opkastning, brystet varmes, alle ondt og sammenløbne vædsker blødgøres og uddrives (midt i 1400-t; 2).

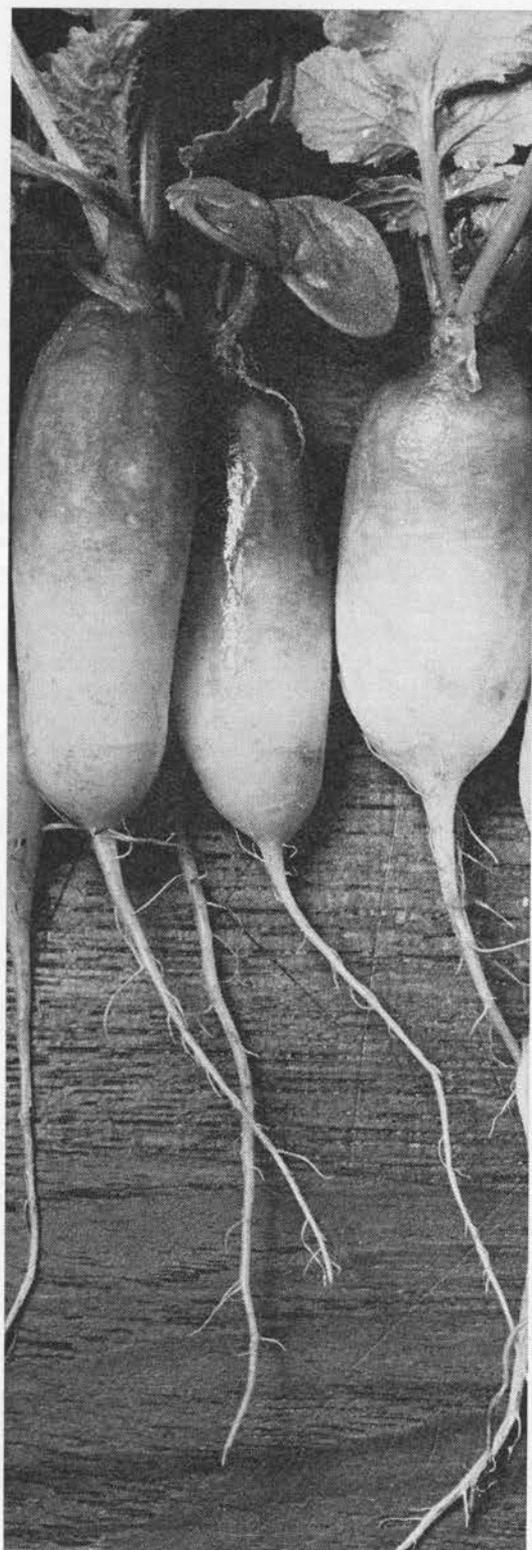
Ræddiker kogt med honning, vand og eddike drikkes for tilstoppet lever og milt; destilleret vand af rødder og blade er urindrivende; knust ræddike indtages med honning, hvis barselkvinde har for lidt brystmælk (1533; 3).

Henrik Smid 1546ff (4): ræddike giver tarmluft; spises den før eller efter måltid får man opkastning, den »bedrøver hjernen, øjnene og sindene; de som altid arbejder, gør den mindst skade«; virker urindrivende og mod forstoppelse (men fordøjes dårligt), indgives mod vattersot og mildelidelse samt ophørt menstruation. Vandafkog med honning drikkes for gammel hoste, det adskiller »brystets seje flegma«, giver sput. Skallerne knust med eddike og honning er et brækmiddel. Knuses med honning til omslag, der fjerner pletter, ringorm, ansigtets urenheder, får affaldet hår til at gro frem igen, læger bid af giftige dyr.

Ræddiker er gode for gift og især ormebid, lægges et stykke på en skorpion, dør den; saften kogt i honning og eddike indtages mod forstoppelse i lever og milt (1632; 5). Rå ræddiker eller destilleret vand af dem anvendes især mod blæresten, iøvrigt bruger almuen rodbarken for ligtornesmerter, ligtornene blødgøres og »kan omsider ganske bortryddes«, men det skal gøres i månens aftagen; radisen har samme, men svagere egenskaber (1648; 6).

Saft af ræddiker drikkes for trangbrystighed (7); radisen har urindrivende og opløsende kræfter, spises mod skørbug m.m. (9). Saften af ræddiker blandet med sukker drikkes for blæresten (10), reven sort ræddike sat på brændevin, pose med ræddikefrø og tørrede vindruer hængt i gærende øl eller samme sat på brændevin indtages med honning (11), sorte ræddiker skulle være gode at spise mod galde- og blæresten (Langeland o. 1900; 12). Radiser stimulerer potensen (13), skiver af hesteræddike spist som brødpålæg modvirker gift (NSJælland; 13).

Hest o.a. dyr med indvoldsorm indgives ituskåret ræddike blandet med havre og salt (1400-t; 2);

Radiser. (EH).

mod krop gives ræddike på foderet (1742; 14); ræddikesaft og salt inddryppes for hestens ørelidelser, radise er bestanddel af øldekøkt for krænget endetarm (15).

Ræddike indgår i magisk middel for at få smør af fløden (1700-t; 16); den nævnes blandt råd mod fåresygdomme og uheld med får (17).

Radiserne steg langsomt op af jorden som malede med børnefarvelade *Harald H. Lund* (18).

LITTERATUR: (1) 15 18,32,42,49,56,84; (2) 348b 35, 348c 73; (3) 703 23a,29b,59b; (4) 841 1577,90b; (5) 1004 73,100f; (6) 697 530; (7) 408 23; 186 22; (8) 217 1807,13; (9) 398 1806,632; (10) 217 24; 488o 184(1700-t) jf. 183; (11) 327 26,38; (12) 634 12304; (13) 107 1927,1932; (14) 178 1935,14; (15) 83 54,75; (16) 83 242; (17) 83 292,295; (18) 561g 47.

Kokleare, *Cochlearia*

LÆGE-KOKLEARE, *Cochlearia officinalis*, har kødfulde, forneden nyreformede og langstilkede, foroven ægformede siddende blade på 15-30 cm høje stængler, de hvide blomster er samlet i en halvskærm, skulperne sidder i klaser og er næsten kuglerunde. Temmelig almindelig på strandbredder. DANSK KOKLEARE, *Cochlearia danica*, er en spæd vækst hist og her på strandbredder med liggende stængler, spydformede stilkede stængelblade og undertiden rødlige blomster. ENGELSK KOKLEARE, *Cochlearia anglica*, med ægformede rodblade og ovale opblæste skulper er sjælden (SØDanmark).

Kokleare 1738ff af latin cochlear = ske til at hente vinbjergsnegle (*Cochlea*) ud af deres huse, bladene kan være skeformede. *Eriksgræs* o. 1450-1820 (»irisgræs«) vistnok til oldnordisk eyrr = gruset strandbred, men omtydet til mandsnavnet Eirik, Erik; *skørbugsur* 1619-1906 efter anvendelsen, se nedenfor, og *skeurt* 1619 (1500-t - 1774: leffelkrud) fra tysk; *koklingurt* Flemløse Fyn 1896 (1).

Færøerne: *eriksgras* o. 1780 (ajris-gras), se ovenfor (2). - Grønland: *kungordlek*, *kungulek*, *kungullissak* (3).

LITTERATUR: (1) 689 1,379f; 665 122; (2) 751 50 jf. 215; (3) 521 34,213.

MOD SKØRBUG M.M.

Med et stort indhold af C-vitamin kunne planten modvirke mangelsygdommen skørbug, der i ældre tid var ret udbredt, især på sørejser.